

Сіньова Людмила Миколаївна,
доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук,
Sinyova@ukr.net

ДИТЯЧА БЕЗДОГЛЯДНІСТЬ ТА БЕЗПРИТУЛЬНІСТЬ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ⁷

Основними причинами виникнення такого явища, як дитяча бездоглядність та безпритульність, є безробіття батьків, зростання цін на продукти першої необхідності, погіршення матеріального благополуччя значної частини населення, втрата “поняття” про сім’ю як про соціальний інститут, зниження відповідальності батьків за виховання дітей, збільшення незайнятих дітей та підлітків, недостатність роботи з організації дозвілля дітей за місцем проживання, загострення конфліктів між батьками та дітьми [1]. Останнім часом все більше в новинах інформації про втечу з дому дітей. Однією із причин може бути сварка з батьками, розлучення батьків, приналежність до соціально неблагополучної сім’ї, конфлікти в школі, за компанію, сирітство та ін.

У міжнародному аспекті ідея прав дитини розвивалася поступово протягом багатьох сторіч. Але активізувався цей процес тільки в ХІХ ст., коли отримала розвиток концепція захисту дітей. Вперше міжнародну стурбованість положенням дітей було висловлено у Женевській декларації 1923 р., спрямованої на створення умов, що забезпечують нормальний фізичний і психічний розвиток дитини, право дитини на допомогу, належне виховання, захист [2].

Важливими документами щодо захисту дітей є Загальна декларація прав людини прийнята 10 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН, де зазначено основи захисту прав дітей. Таким чином, Декларація гарантувала рівні права всім дітям і забезпечення їх основних соціальних потреб. Декларація прав дитини, була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 р., яка регулює становище дитини в сучасному суспільстві. Центральне місце серед цих документів посідає Конвенція про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 р. і ратифікована

⁷ Наукове дослідження проведено в рамках держбюджетної теми НДР № 20БФ042-01 “Правове забезпечення соціальної безпеки в євроінтеграційних умовах”

Верховною Радою Української РСР 27 лютого 1991 року. Цей ратифікований документ найбільш широко встановлює в якості міжнародного закону всі права для забезпечення виживання, розвитку і захисту дітей.

В дисертаційній роботі Медвідь А.О. “Соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей” дослідила теоретичні та практичні питання щодо проблем правового регулювання соціального захисту бездомних осіб та безпритульних дітей, зокрема, щодо поняття, форм, видів соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей [3, с. 34]. Законом України “Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей” від 2 червня 2005 року № 2623-IV [4] визначено загальні засади соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей, що забезпечує правове регулювання відносин у суспільстві, які спрямовані на реалізацію бездомними особами і безпритульними дітьми прав і свобод, передбачених Конституцією та законодавством України, створені умови для діяльності громадських та благодійних організацій, що працюють у сфері соціального захисту населення.

Варто зазначити, що основними напрямками державної політики у сфері надання соціальних послуг є: визначення правових засад профілактики потрапляння осіб/сімей у складні життєві обставини, подолання або мінімізації негативних наслідків таких обставин; управління системою надання соціальних послуг; створення умов для формування та розвитку ринку соціальних послуг; розроблення та виконання державних та місцевих цільових програм; визначення переліку соціальних послуг; організація надання соціальних послуг; здійснення науково-методичного, інформаційного, кадрового забезпечення системи надання соціальних послуг; забезпечення дотримання державних стандартів соціальних послуг; залучення громадських об'єднань, благодійних та релігійних організацій до участі в реалізації Закону України “Про соціальні послуги”. Таким чином, безпритульним чи бездомним може стати будь-яка особа, яка потрапила у складні життєві обставини.

Наприклад, у Дніпрі у будинку нічного перебування волонтерка Вікторія Федотова побачила молоду дівчину, яка прийшла переночувати. Дівчина сирота, 10 років тому у неї від раку померла мама. Для того, щоб мама одужала, дівчина продала квартиру у середмісті Дніпра, але хворобу перемогти не вдалося. Щоб вижити, дівчина покинула навчання на 4-му курсі університету і пішла працювати на фабрику, орендувала кімнату у бабусь, грошей не вистачало, так і опинилася у притулку [5]. На сьогодні величезну роботу проводять соціальні працівники, волонтери, активісти, які допомагають зазначеній категорії осіб, знайти житло, роботу, забезпечують їжею, відновлюють документи та багато ін.

Руженський М.М. наголошує, що в контексті реформування системи соціального захисту населення, шляхи подолання безпритульності та бездоглядності дітей вбачаються у поєднанні декількох складових. По-перше, зменшення рівня безробіття, яке є основною причиною бідності багатьох українських сімей і їх неспроможності утримувати та належним чином

виховувати власних дітей. В такий спосіб буде нейтралізовуватися дія чинників, котрі є джерелом цього негативного явища у сфері соціального захисту дітей. По-друге, до наявного арсеналу соціально-захисних дій, спрямованих на упередження та подолання негативних наслідків бездоглядності дітей, необхідний постійний науковий моніторинг тенденцій та динаміки показників безпритульних дітей, стану їх соціальної захищеності; аналіз результативності державної політики щодо реалізації форм, механізмів, заходів у сфері соціального захисту безпритульних; поширення практики укладання угоди між батьками або органами опіки і піклування та конкретним громадянином (соціальним працівником, патронатом, вихователем), який працює в соціальній сфері і опікується забезпеченням життєдіяльності, вихованням та влаштуванням такої дитини; розширення мережі соціально реабілітаційних центрів для неповнолітніх; перенесення пріоритетів у діяльності державних соціальних служб та виявлення кризових родин з метою своєчасного проведення низки профілактичних заходів; удосконалення реабілітаційно-профілактичної роботи, здійснюваної у притулках для дітей; розробка та реалізація нової Державної програми подолання дитячої безпритульності. По-третє, поступове поширення більш дієвих форм соціального захисту та виховання дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування навзамін існуючій системі інтернатних закладів, а також виховання таких дітей в сімейних формах та їх усиновлення [6, с. 223-224].

Таким чином, особливої уваги з боку держави потребує сьогодні вирішення проблемних питань безпритульних дітей, зменшення чисельності дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, яких налічується понад 100 тисяч, більшість з них - "сироти" при живих батьках, відновлення житлових і майнових прав дітей. Кардинальних змін потребує діяльність місцевих органів виконавчої влади, органів опіки та піклування, правоохоронних органів та молодіжних організацій [7]. Крім того, безпритульним надаються такі послуги: допомога у відновленні документів, нічліжка, харчування, можливість прийняти душ, попрасти одяг, отримати змінний одяг, зігрітися в пунктах обігріву у морозну погоду. Але обов'язок держави повертати таких осіб до нормального життя за допомогою: 1) інформаційною роботою серед громадян; 2) правовою допомогою для реалізації своїх прав; 3) надання медичної та психологічної допомоги; 4) захищати права і свободу зазначених осіб та повернути їх довіру до суспільства; 5) надавати вільний вибір місця проживання; 6) здійснювати комплекс заходів, спрямованих на соціальний захист зазначеної категорії осіб та ін.

Список використаних джерел:

1. Дитяча бездоглядність – одна з найгостріших проблем сучасного суспільства URL: <http://gaysin-rda.gov.ua/ua/sluzhba-u-spravakh-ditei/631-tse-tsikavo-znaty/profilaktyka-dytiachoi-bezdohliadnosti/8027-dytiacha-bezdohliadnist->

odna-z-naihostrishykh-problem-suchasnoho-suspilstva (дата звернення 20.03.2021);

2. Гуйван Н. І. Правові аспекти дитячої безпритульності: український та міжнародний досвід URL: https://minjust.gov.ua/m/str_7592 (дата звернення 18.02.2021);

3. Медвідь А.О. Соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей : дис. На здобуття наук.ступеня канд.юрид.наук : спец. 12.00.05. “Трудове право; право соціального забезпечення” // А.О. Медвідь. - Одеса, 2015. - 241 с.;

4. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 2 червня 2005 року № 2623-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 26, ст.354;

5. Лікувала маму і опинилася на вулиці: у Дніпрі безпритульною стала дівчина-студентка URL: <https://tsn.ua/ukrayina/likovala-mamu-i-opinilasya-na-vulici-u-dnipri-bezpritulnoyu-stala-divchina-studentka-1729819.html> (дата звернення 23.02.2021);

6. Руженський М.М. Трансформація інститутів соціального захисту населення в транзитивній економіці: дис. На здобуття докт.екон.наук: спец. 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки / М.М. Руженський. - Київ, 2016. 411 с.;

7. Соціальний захист бездомних громадян та безпритульних дітей URL: https://minjust.gov.ua/m/str_7818 (дата звернення 18.02.2021)